

אדמונית החורש. ייחודה הבוטני של שמורת המירון

3 אדמונית החורש חשיפה לצפון

גוש הר מירון מאופיין בפריחה אביבית מאוחרת ומיוחדת. בין הפרחים מפתיע אותנו פרח ענקי שאי אפשר להתעלם ממנו - אדמונית החורש. האדמונית היא נציגה של קבוצת צמחים הנפוצה צפונה מישראל באזורים קרים יותר. הם מגיעים בהר מירון הקר לגבול תפוצתם הדרומי ומסמלים את ייחודה הבוטני של שמורת המירון. לאחר הפריחה המהירה של אדמונית החורש, מתפתח במהלך הקיץ פרי מוזר הנראה כמו כובע של ג'וקר. בסוף הקיץ ובסתיו נפתחות אונות הפרי השעירות וחושפות זרעים עסיסיים ומבריקים, אדומים ושחורים מכילים. הזרעים השחורים פוריים והאדומים אינם פוריים. נראה כי הקומבינציה של שני הצבעים - אדום ושחור - היא שמושכת את תשומת לבן של הציפורים, הניזונות רק מהזרעים השחורים ומפיצות אותם. האדמונית גדלה בארץ בשולי

1 איריס הגלבוש - סמל האהבה לטבע

איריסי ההיכל נחשבים ליפים ולמרשימים ביותר בין פרחי ארצנו, ובהם איריס הגלבוש, המסמל במיוחד את אהבתנו לטבע (סמלה של החברה להגנת הטבע). במהלך חודש מרס עולים לרגל לגלבוש אלפי אנשים רק כדי לחזות בפריחה המרהיבה. פרחי איריס הגלבוש מגוונים בצבעיהם - יש סגולים, יש ארגמניים ויש מוטציות צבע מיוחדות, צהובות ואף שחורות. איריס הגלבוש הוא צמח אנדמי (בלעדי) לישראל, נדיר ובסכנת הכחדה. רשות הטבע והגנים מתמודדת עם אתגרים רבים בשמירה עליו, הכוללים בין היתר עומס מטיילים, קטיף לא חוקי שלו והרס בית גידולו עקב פיתוח יישובים וייעור. סדרה של סקרים ומחקרים נערכים בניסיון לפענח מדוע הצמח מתמעט בחלק מאתריו בגלבוש, ומצד אחר מנסים החוקרים להבין אם אוכלוסיות דומות במזרח השומרון ובדרום הגולן משתייכות למין נפרד או שהן גם איריס הגלבוש.

2 נורית אסיה - השטיח האדום

מרבדי הפריחה האדומים של ישראל מפורסמים ומושכים אליהם מטיילים רבים. הם מתחילים עוד בחורף, עם פריחת הכלניות, וממשיכים באביב עם פריחת הנוריות. נבדיל את הנורית מהכלנית בגביע הירוק שלה, הצמוד לכותרת האדומה בצדה התחתון. הידעתם שהדבורים אינן רואות את הצבע האדום וכמעט לא מבקרות בפרחי הנורית? פרופ' אבי שמידע מהאוניברסיטה העברית חוקר את התנהגות הדבורים, ובתצפיות רבות מצאו פרופ' שמידע וחוקרים נוספים כי בפרחים מבקרות בעיקר חיפושיות, המסוגלות לראות את הצבע האדום וניזונות מאבקת הפרחים. הן מתפלשות באבקה ואף ישנות ומזדווגות בתוך הפרח וכך נושאות את האבקה על גופן ומעבירות אותה לפרחים אחרים. נורית אסיה היא צמח מוגן אף שהוא נפוץ בכל הארץ ובכך היא סמל לחינוך לשמירה על הטבע. מרבדי הנוריות מוכרים באזורים רבים בארץ, אך המקדימים ביותר מופיעים בצפון הבקעה בשנים גשומות. נורית אסיה היא גם המקור לכל הנוריות התרבותיות, הנמכרות בחנויות הפרחים ובמשתלות. לנוריות התרבותיות מגוון צבעים ועלי כותרת רבים.

כמו צמח בר

משאבים ומאמצים רבים הושקעו בהגנה על צמחי הבר מאז שנחשבו לרכוש הכלל וכל אחד היה רשאי לקטוף אותם ועד לשנת 1963, שבה נחקק חוק גנים לאומיים ושמורות טבע, שבמסגרתו הוגדרו צמחים כערכי טבע מוגנים. הנה עשרה צמחים מוגנים, המסמלים יותר מכל את הצלחה במאבק לשמירת הטבע

כתב וצילם: ד"ר אורי פרגמן-ספיר

איריס הגלבוש. סמל האהבה לטבע

דקל הדום. אחד העצים הנדירים ביותר בארץ

נימפיאה תכולה. ניצלה מהכחדה

פרחים תכולים, בעוד בירקון הצמחים בעלי פרחים לבנים. זהו צמח טרופי שמוצאו במזרח אפריקה. בארץ הוא מגיע לגבול תפוצה צפוני. לצמחי הנימפיאה תפקידים אקולוגיים חשובים. בין השאר הם יוצרים בתי גידול למגוון בעלי חיים, מצלים על המים ובכך מורידים את טמפרטורת המים ומגדילים את תכולת החמצן שבהם ואת מספר היצורים היכולים לחיות בהם.

7 שושן צחור - סמל הטוהרה והאביב המאוחר

למטייל במאי נחל כלך בכרמל או נחל כזיב בגליל המערבי נכונה הפתעה. אף שהאביב חלף לו ורוב הצמחים העשבוניים

אפריקה והוא גדל לחופי ים סוף ובגדות נחלים במזרח אפריקה. הדום התפשט צפונה לאורך בקע הירדן והגיע עד ישראל. הוא לא היחיד. עצים וצמחים רבים נוספים הגיעו לארץ ומסמלים את ישראל בגבולה של אפריקה ובהם עצי השיטה והשיזף, פתילת המדבר (תפוח סדום) ועוד רבים אחרים. שימור עצי הדום מחולק לשימור בטבע ולשימור מחוץ לטבע. מחוץ לטבע מרבים את העץ ושותלים אותו בתחנות ניסיון אקלים וביישובים בערבה ובאזור ים המלח. עצים אלה משמשים גיבוי לעצים המועטים בטבע.

6 נימפיאה תכולה נסיכת הביצות

הכחדתה של הנימפיאה התכולה נמנעה ברגע האחרון, לאחר שבטבע הצמח כמעט נעלם. צמחים שגודלו בגן הבוטני בתל אביב ובעוד מקומות נשתלו בשמורת אפק והאוכלוסייה שלו התבססה באתר. הנימפיאה התכולה היא צמח טבול המושרש בקרקע של גופי מים, ומבססו מתפתחים עלים ופרחים הצפים על פני המים. הפרח תכול או לבן, נפתח בשמש ונראה ככוכב. הפרי כמעט כדורי ולמעשה נרקב במים ומפזר את פירותיו. באזור חיפה עכו לצמחי הנימפיאה התכולה יש

חורש אלון מצוי ואלון התולע. היא משגשגת במקומות עם קרינת שמש מסוננת (דרך עלי העצים) או בחצי צל - מקומות שבהם יש קרינת שמש ישירה רק חלק מהיום. האדמונית סובלת בארץ מלחץ מטיילים, מצמיחת עצי החורש והצללה ומפיתוח חלקות חקלאיות בבית גידולה.

4 נרקיס מצוי סמל לשטחי ההצפה

הנרקיס המצוי הוא מהפרחים המוכרים והאהובים בארצנו. פריחתו בחורף, לפני הופעת רוב פרחי האביב, מבליטה אותו. באזור ההר הוא פורח כבר בדצמבר, בעמקים יפרח רק בינואר. הנרקיסים אינם גדלים בביצה כפי שכולם חושבים. בעמקים הנרקיס מופיע בשטחי קרקע עמוקה, המוצפת לעתים קרובות בחורף אך מתייבשת בקיץ. בית גידול זה נמצא בסכנת הכחדה בשל הקרקע הפורייה שלו, שהפכה ברוב המקומות לשטחי חקלאות. בית גידול זה עשיר במיני צמחים בסכנת הכחדה בארץ. לעתים שורדים נרקיסים העמקים את העיבוד החקלאי, כמו במקרה של הנרקיסים בשדות פי גלילות, לצדי נתיבי איילון מצפון לתל אביב. שם הנרקיסים פורחים בהמוניהם בשדה חיטה מעובד כל שנה. עם זאת, גם באתר זה, כמו באתרים נוספים, נמצאים הנרקיסים בסכנת כליה כתוצאה מתוכניות בנייה ומחקלאות. הנרקיסים מופיעים גם במדבר, באוכלוסיות שרידיות בהר הנגב, ומהווים עדות לתקופות קרות וגשומות יותר. הנרקיס המצוי תורבת עוד בתקופה העתיקה. הצמח משמש כפרח קטיפה ואנשים רבים שותלים בצלי נרקיס בגינות ונהנים מיפי הפריחה שלהם ומריחם הנעים של הפרחים.

5 דקל הדום - טבע דרומי ופראי

דקל הדום, הידוע גם כדום מצרי, הוא אחד העצים הנדירים ביותר בארץ. זהו דקל בגובה 7-15 מטר, שגזעו מתפצל לשניים. פירות הדום ריחניים, גדולים וקלים ומופצים במים. העץ מתרבה גם באופן אל מיני - בבסיס הגזע מופיעים נצרים חדשים, המתפתחים יחד ויוצרים גוש צפוף. המראה של גוש עצי דום במלחת עברונה בערבה הדרומית על רקע נוף הרי אדום הוא אחד הסמלים לטבע הפראי והמופלא של הדרום הרחוק. הדום מגיע לקצה הצפוני של תחום התפוצה שלו בארץ. זהו צמח שמוצאו במזרח

נורית אסיה. נפוצה ובכל זאת מוגנת - כסמל לחינוך לשמירה על הטבע

נרקיס מצוי. מהפרחים המוכרים והאהובים בארץ

גומא פפירוס. מסמל יותר מכל את שמורת החולה

ריבס. בולט במראהו השופע במדבר הצחיח

10 גומא פפירוס - עדות חיה לייבוש החולה

גומא פפירוס מסמל יותר מכל את שמורת החולה. גושי הצמחים הצפופים היוצאים מהמים הרדודים משרים אווירה טרופית ובזה ייחודה של השמורה. קני הצמח שימשו בעבר להכנת נייר הפפירוס ומאוחר יותר נקרא הנייר הרגיל paper - על שם הצמח. גומא פפירוס הוא צמח טרופי נפוץ מאוד באפריקה ובדרום אסיה, ובארץ הוא מגיע לגבול תפוצתו הצפונית. בעבר הוא היה נפוץ יותר וגדל ברבים מנחלי החוף, אך נעלם מהם כאשר הזדהמו ויובשו בחלקם. כיום הוא שורד בשמורת החולה (שם אוכלוסיותו היא הגדולה ביותר), בחוף הצפון-מזרחי של הכנרת ובביצת פולג במישור החוף. בשנים האחרונות רואים בחולה גושים רבים של הצמח שקורסים, והסיבה לכך טרם ברורה. שימור הצמח קשור בשימור בית גידולו הלח ומסמל את בית הגידול הזה כמיוחד וכרגיש במיוחד.

שלנו וייצגה את ישראל באולימפיאדה בסין. לרקפת אין גבעול; הפרחים והעלים מתפתחים ישירות מפקעת גדולה הטמונה בקרקע. פקעות הרקפת יכולות להיות גדולות במיוחד ולשרוד עשרות ואפילו מאות שנים. הן אינן נאכלות בשל היותן רעילות, ואף שימשו בעבר להכנת רעל לדייגים ולהכנת סבונים. סימני ההיכר של הרקפת הם עלה דמוי לב, שעליו כתמים בהירים, ופרח הנטוי מטה כדי להגן על האבקנים הרגישים מהגשם האופייני לעונת הפריחה. בסתיו יש אוכלוסיות של רקפת הפורחות כבר באוקטובר, לפני הופעת העלים, אבולוציה בהתהוותה המובילה לשני מינים - האחד סתווי והשני חורפי. לאחר הפריחה עוקף הפרח מתעקל, הפרי נפתח והזרעים מופצים לסדקי סלעים שכנים. התעקלות עוקף הפרח היא המקור לשמה הלועזי של הרקפת - Cyclamen. מצמח זה תורבתו כל הרקפות הנמכרות במשתלות ובחנויות הפרחים, וזהו צמח נפוץ מאוד בגינות בכל העולם.

לפרחים מוגנים ומופיע בפרסומים מוקדמים שהחלו כבר בשנות ה-50 של המאה ה-20. כמו פרחי ראוה אחרים הוא משמש כצמח דגל לשימור של בית גידול על כל שאר היצורים הגדלים בו.

8 ריבס - פרח המדבר

בהרים הגבוהים של שמורת רמון אפשר למצוא בשנים גשומות צמח מיוחד. זה מתחיל בשני עלי ענק עגולים, הגדלים ופרושים על הקרקע, ואם יש עוד גשם תפרחת אדומה מתפתחת ביניהם. התפרחת נראית כמו עץ קטן הנושא פרחים קטנים אדמדם, שמאוחר יותר מתפתחים לפירות אדומים וגדולים התלויים כעגילים. בסוף הפריחה התפרחת מתייבשת, מתנתקת מהקרקע, מתגלגלת ברוח ומפיצה את הפירות עם הזרעים. מראה הצמח השופע עומד בניגוד מוחלט למדבר הצחיח. העלים אינם שטוחים, אלא בעלי דגם ואדיות והרים בקנה מידה קטן; מי הגשמים זורמים ב"וואדיות" היישר לבסיס הצמח וכך הוא אוסף מים רבים, אפילו אם כמות המשקעים אינה גדולה. ריבס המדבר הוא צמח מוגן בסכנת הכחדה, אחד מכמה צמחים מיוחדים שאותם אפשר לראות בארץ רק בשמורת רמון, בהם צבעוני ססגוני, שקד רמון ועוד.

9 רקפת - הפרח הלאומי

כולנו מכירים את הרקפות, המגיחות בחורף ומעטרות מעונות שונים, בהם יערות נטועים, חורשים, סלעים, מצוקים ועוד. עוד ב-2008 נבחרה הרקפת לפרח הלאומי

שושן צחור. סמל לפרחים מוגנים

רקפת. הפרח הלאומי של ישראל

יבשים, גבעולים גבוהים הנושאים פרחי ענק לבנים מגיחים במצוקים בשולי החורש. זהו השושן הצחור, אחד הפרחים המרשימים והנדירים ביותר בארץ, שהוכרז כצמח מוגן. זהו צמח נדיר של מזרח אגן הים התיכון, הגדל באזורים סלעיים מיוון עד ישראל, שבה הוא מגיע לגבול תפוצה דרומי. השושן מסמל לנוצרים את הטוהרה והבתולים של מרים ועל כן נקטף ואף תורבת כצמח נוי. בארץ הוא נקטף בעבר ושרד רק במצוקים נידחים. הפרחים הריחניים מושכים אליהם רפרפי לילה המאביקים אותם בשעות החשכה. השושן הצחור היה תמיד אחד הסמלים